

BẮP BÊNH CA TRÙ THƯỢNG THÔN

GIỮA TRƯA THÁNG BA, TÔI TÌM VỀ THƯỢNG THÔN, XÃ ĐÔNG TIẾN (YÊN PHONG, BẮC NINH) NƠI MỘT THỜI CA TRÙ VANG BÓNG. TRONG CĂN NHÀ 3 GIAN PHỦ RÊU PHONG CỦA CỤ ĐÀO XUÂN CƯỜNG, TIẾNG CA, TIẾNG PHÁCH, TIẾNG TRỐNG VẪN RỘN RÀNG.

VANG BÓNG MỘT THỜI!

Ca trù Thượng Thôn không biết có từ bao đời nhưng theo các bậc cao niên trong làng, ký ức tuổi thơ gắn liền với những lời ca, nhịp phách của các bà, các chị. Làng Thượng Thôn ngày ấy, người họ Đào chiếm đa số. Thuở trước, cả dòng họ Đào coi biểu diễn ca trù là một nghề để sinh nhai. Con cháu dòng họ này không cần phải học, chỉ nghe thôi cũng đủ nhớ mãi. Con trai 15-16 tuổi đã biết gảy đàn, đánh trống, con gái 13-14 tuổi thuộc lầu lầu những lời ca và có thể gõ phách. Nhiều gia đình trong thôn đã tạo thành “bộ ba gắn kết”: chồng đàn, vợ hát, con trai đánh trống châu. Biết bao đào nương nổi tiếng, kếp đàn hay,

tay trống giỏi quanh năm suốt tháng được mời đi biểu diễn khắp nơi. Sôi nổi nhất là 3 tháng Xuân, các địa phương xa, gần tổ chức hội làng, mừng thọ, khao cù, lễ đình, lễ đám... đều tìm đến Thượng Thôn mời hát.

Cái ngày xa xôi ấy, người ta xem biểu diễn ca trù với tất cả sự say mê và trân trọng. Hát ca trù đã thực sự trở thành nghề mang lại thu nhập chính và cuộc sống no đủ cho người dân làng Thượng Thôn. “Hồi đó, lên 9 tôi đã biết đánh trống. 15 tuổi tôi được các cụ kéo đi khắp nơi biểu diễn khắp Hải Dương, Hưng Yên, phố Khâm Thiên (Hà Nội). Khi đó, tuy nhỏ tuổi nhưng tôi được trời phú cho cái tài gảy đàn, gõ trống nên

được nhiều người biết đến và được coi là báu vật của giáo phường ca trù”, cụ Đào Xuân Cường (80 tuổi) nhớ lại. Họ Đào ngày ấy có một nhà thờ Ca Công (ông tổ ca trù) rộng 3 gian trên nền hai sào đất Bắc bộ nhưng đến năm 1945 đã bị thực dân Pháp san phẳng cùng bao đền chùa, miếu mạo khác trong làng. Mua bom, bảo đạn kẻ thù đã làm cho người làng Thượng Thôn tha phương và từ đó, ca trù cũng dần rơi vào quên lãng. Nhịp phách, nhịp trống cùng những lời hát ngày nào chỉ còn trong hồi ức của những ca nương, đào kếp trong thôn.

NHỊP PHÁCH HỒI SINH

Các nay độ 7-8 năm có đoàn nghệ thuật cấp trên về để nghệ cụ Đào Xuân

Cường (một trong những cây đa, cây đề ca trù cuối cùng ở làng Thượng Thôn) khôi phục lối hát này nhưng ông nhất quyết từ chối vì lý do không ít người còn di nghị những người hát ca trù là hát cô đầu, là nghề “xương ca vô loài”. Bằng đi một thời gian, đến cuối năm 2009 ca trù cùng với quan họ chính thức được UNESCO công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể cần được bảo tồn khẩn cấp của nhân loại. Những ca nương, đào kép Thượng Thôn ngày nào không giấu được niềm vui. Vui sướng nhất chính là cụ Đào Xuân Cường, hơn 50 năm không đàn, không trống, giờ đây cụ mới nhận ra rằng loại hình nghệ thuật truyền thống của dòng họ, của quê hương mình vẫn “không chết” mà có cơ hội hồi sinh.

Là người yêu ca hát, bà Đào Thị Xuyên, Chủ nhiệm CLB ca trù Thượng Thôn đã phải sục sạo khắp làng bao ngày trời mới tìm được duy nhất một cụ còn có chất giọng và thuộc nhiều bài và thuyết phục cụ đứng ra chỉ dạy cho con cháu. Không tiền kinh phí hỗ trợ, bà Xuyên cùng những người có tâm huyết đứng ra phục dựng ca trù Thượng Thôn phải tự bỏ tiền túi mua nhạc cụ, loa đài. “Là những người theo chân nối gót các cụ và mong cho các thế hệ sau biết đến nên tự thân chúng tôi thấy phải có trách nhiệm giữ gìn và bảo tồn loại hình nghệ thuật truyền thống của cha ông”. Bà Đào Thị Xuyên, Chủ nhiệm CLB khẳng định.

Sau hơn một năm ròng chuẩn bị và tập luyện, đến tháng 4-2010, CLB ca trù Thượng Thôn chính thức được thành lập với 22 thành viên. Mỗi tuần ba buổi, khi nhà nhà lên đèn thì trong căn nhà ba gian đơn sơ của cụ Đào Xuân Cường lại rộn ràng lời ca, nhịp phách. Thành viên trong CLB đa phần đã ngoài 50, trong đó người cao tuổi nhất là cụ Mẫn Thị Chung (85 tuổi) từng có thâm niên 20 năm đi hát cùng 5 em nhỏ từ 12-16 tuổi. Tuy đã ở độ tuổi “thất thập cổ lai hy” nhưng giọng cụ vẫn còn khỏe, “sang”, nhịp phách vẫn đều luyện. Cụ được xem là “cuốn từ điển sống” khi còn nhớ và có thể hát 100 bài ca trù. Vừa buông nhịp phách, cụ trầm ngâm: “Hồi nhỏ tôi vừa ẵm em, vừa nấu cơm vừa nghe ông bà, bố mẹ hát thì ngắm dần là thuộc

thời chứ có học gì nhiều đâu. 60 năm rồi không gõ phách, cứ ngỡ thời gian phôi phai, suong vui gió lất không ai còn nhớ đến, không ngờ lúc này nhịp phách vẫn còn vẹn nguyên và tôi lại được hát. Vui lắm chứ à!”.

NỖ NIỀM

Tuy đã hoạt động được gần hai năm nhưng vì thời gian hạn hẹp nên ca trù Thượng Thôn vẫn chỉ mang tính phong trào. Thuộc được lời ca trù không khó nhưng để phối hợp nhuần nhuyễn giữa tiếng hát - nhịp phách – trống chầu thì không phải ai trong CLB cũng có thể làm được! Ngoài cụ Chung, cụ Cường, trong CLB hiện giờ chỉ có bà Xuyên là

bản nên tham gia tập luyện bữa có, bữa không. Những người có tâm huyết với ca trù như cụ Cường, bà Xuyên không khỏi chạnh lòng. “Nếu cấp trên biết quan tâm, mở lớp dạy học ca trù cho thế hệ trẻ thì chỉ hai năm sau, lứa tuổi này sẽ hát hay lắm nhưng cứ tình trạng này, không biết ca trù Thượng Thôn chúng tôi còn tiếp tục được đến bao lâu!”, cụ Cường hướng mắt về những “ca nương nhí” đang chăm chú tập hát rồi trần trố:

Nắng chiều tắt dần cũng là lúc tôi phải từ biệt căn nhà nhỏ của cụ Cường nơi tiếng phách, tiếng đàn cùng những lời ca vẫn còn ngân vang: “Hồng hồng tuyệt tuyệt... Mới ngày nào còn chưa

“ngôi sao” còn lại các thành viên trong CLB người hát được thì không biết gõ phách. Trong số ít những cháu học sinh theo học ca trù, triển vọng nhất là em Đào Thị Ngọc (12 tuổi) đã bập bẹ hát được dăm ba bài. Ngoài thời gian học, Ngọc thường cùng bạn đến đây tập hát. “Cháu được nghe các bà, các cụ hát và mê lúc nào không hay. Học ca trù khó lắm nhưng được cụ Chung, bà Xuyên chỉ bảo tận tình, cháu sẽ cố gắng tập luyện”, Ngọc bộc bạch.

Nhưng thời gian gần đây, do không được cấp trên quan tâm đúng mức và thiếu kinh phí nên CLB ca trù Thượng Thôn không còn được sinh hoạt đều đặn như trước. Hơn nữa, các thành viên trong CLB còn bận việc làm ăn, buồn

biết cái chi chi...” cùng lời nói cũng là ước mong của cụ Cường và người dân Thượng Thôn: “Nếu trên cho kinh phí, tôi sẽ hiến đất để lập lại đền thờ Ca Công để mọi người có không gian sinh hoạt và tập luyện!”. Mong rằng, với sự nhiệt thành, tâm huyết của những “nghệ sỹ không chuyên” cùng sự quan tâm của các cấp, ca trù Thượng Thôn nói riêng và nghệ thuật ca trù – Di sản phi vật thể của nhân loại sẽ ngày càng phồn thịnh, là một trong những món ăn tinh thần không thể thiếu của dân tộc.

DUY NGỢI